

צדק ושלום: כנס לזכרו של פרופ' בר-סימן-טוב

ביום רביעי, 19 בפברואר 2014, נערך במכון ירושלים לחקר ישראל עיון לזכרו של פרופ' יעקב בר-סימן-טוב, ראש המכון בשנים 2003-2013. הכנס דן בנושא צדק ושלום בסכסוך הישראלי-פלסטיני – נושא בו עוסק ספרו האחרון של פרופ' בר-סימן-טוב, שעתידי להתפרסם בקרוב בהוצאת Routledge.

הכנס החל בדברים לזכרו של פרופ' בר-סימן-טוב. **דן הלפרין**, יו"ר הוועד המנהל של מכון ירושלים, אמר כי מחקרו האחרון של בר-סימן-טוב מתקשר לתכונה מרכזית באופיו והיא אמפטיה – רצון להבין את הזולת ולנסות להיכנס לנעליו. הלפרין טען שבר-סימן-טוב הותיר אחריו מורשת מחקרית אבל גם מורשת ערכית. **ד"ר איתי בר-סימן-טוב**, בנו של פרופ' בר-סימן-טוב, דיבר על מחקריו ועמדויותיו של אביו בנושא הישראלי-פלסטיני וסיפר על תהליך העבודה על הספר האחרון.

פרופ' אריה קצוביץ' מהאוניברסיטה העברית - שסייע בעריכת הספר לקראת פרסומו – הציג את עיקרי הדברים במחקר ואת התזה המרכזית בספר. קצוביץ' טען כי הספר הוא חלק מטרילוגיה מחקרית של פרופ' בר-סימן-טוב שהחלה ממחקר על שלום יציב (stable peace) ולאחר מכן על תהליך של התפייסות (reconciliation) ולבסוף ניסיון מחקר להבין את הקשר שבין צדק ושלום. הוא ציין שבר-סימן-טוב מראה בספר שהנרטיבים ותפיסות הצדק בשני הצדדים מהווים חסמים לשלום ולכן הוא טוען בספרו שצריך להתפשר על הצדק למען השלום וכי הפתרון של שתי מדינות הוא הפתרון היחיד גם אם הוא לא מושלם.

שר הביטחון משה בוגי יעלון הציג את תפיסת עולמו באשר לסכסוך הישראלי-פלסטיני וטען כי מדובר בסכסוך שונה מסכסוך בין מדינות – כמו בין ישראל ומצרים או ישראל וירדן – וכי מדובר במאבק בין שני חתולים סיאמים שמתקשים להיפרד ונשענים על תשתית משותפת. יעלון דחה את הטענה על פיה הסכסוך הישראלי-פלסטיני הוא המקור לאי היציבות במזרח התיכון וציין כי האירועים האחרונים באזור מפריכים טענה זו. עוד טען יעלון כי מקור הסכסוך הוא לא טריטוריאלי וכי נדרשת הבנה שלא לכל בעיה יש פתרון ולעתים צריך לדעת להתנהל מול בעיות פתוחות. יעלון הצביע על ארבע דרישות יסוד מרכזיות להסכם שלום – הכרה פלסטינית בישראל כמדינת הלאום של העם היהודי, ויתור פלסטיני על זכות השיבה, הכרזה על סוף הסכסוך וקץ התביעות ופתרון לשאלת הביטחון – וטען שהפלסטינים עד היום לא גילו נכונות לקבל עקרונות אלו.

פרופ' דניאל בר-טל מאוניברסיטת תל-אביב ניתח בדבריו את המרכיבים המרכזיים הקיימים בנרטיבים של חברות באזורי סכסוך אשר מהווים יסודות ב"תרבות של סכסוך" והדגים כיצד מרכיבים אלו באו לידי ביטוי בדבריו של השר יעלון. הוא דן בין השאר במרכיבים כמו אמונה בצדקת מטרות הסכסוך לצד שלילת מטרות היריב, דימוי עצמי חיובי ותחושת קורבנות. בר-טל התייחס לטיעוני הביטחון הנשמעים כנגד פתרון מדיני וקבע כי הערכות ביטחון הן הערכות סובייקטיביות שמושפעות ממשנתנים של אישיות וזיכרון ולכן ניתן לראות מומחי ביטחון שמציגים עמדות שונות בסוגיה זו. בר-טל ציין כי לצד תרבות הסכסוך החלה לצמוח בישראל משנות השבעים גם תרבות אלטרנטיבית עם נרטיב שונה ומטרות שונות ויחס שונה ליריב, וכיום מתקיים בחברה הישראלית מאבק בין שתי התרבויות הללו.

פרופ' דן זכאי מהמרכז הבין-תחומי בהרצליה, התייחס בדבריו לממד הזמן בתהליך של יישוב סכסוך. הוא הציג אבחנה בין אנשים ועמים עם אוריינטציית זמן עבר לעומת אוריינטציית זמן הווה ואוריינטציית זמן עתיד. זכאי טען שאדם מאוזן צריך תמהיל של השלושה וכי אוריינטציית זמן עבר מהווה נטל ומונעת פתרון. לטענתו גם הצד הישראלי וגם הצד הפלסטיני מתאפיינים בתרבות עם אוריינטציית זמן עבר ועובדה זו מקשה על יישוב הסכסוך. זכאי התייחס בהקשר זה לשואה כגורם מכונן ודומיננטי בחברה

הישראלית שמשפיע על יחסה לסכסוך.

ד"ר היבא חוסייני הביעה אכזבה מדברי השר יעלון וטענה כי דוברים שמציגים עמדות כשלו לא רוצים שתי מדינות ורוצים להכשיל את המו"מ. חוסייני התייחסה לפרספקטיבה הפלסטינית בשאלת הצדק והצביעה על מרכיבים שונים שמגבירים את תחושת חוסר הצדק בצד הפלסטיני ובהקשר זה התייחסה גם לקשיים בהם היא נתקלת ברמה האישית כתושבת פלסטינית במזרח ירושלים וגם לסוגיות רחבות יותר כמו ההתנחלויות וגדר ההפרדה. היא טענה שישראל מעוניינת שהמו"מ יתבסס על הבסיס הפוליטי בעוד שהצד הפלסטיני מעוניין שהמו"מ יתבסס על בסיס משפטי ועל פי החוק הבינלאומי. בהתייחסות לפתרון בשאלת הפליטים אמרה חוסייני שהטענה על פיה הפלסטינים רוצים שיבה של מיליוני פליטים פלסטינים כדי לשנות את המבנה הדמוגרפי בישראל היא לא נכונה וכי העמדה הפלסטינית קוראת ליצירת מנגנון בינלאומי פרגמטי שיכלול את ישראל וייקבע עקרונות ליישום הפתרון. חוסייני טענה שהפלסטינים מקבלים את ההנחה – המופיעה בספרו של בר-סימן-טוב – שתהליך ההתפייסות יבוא לאחר ההסכם – אבל עם זאת הדגישה שנדרשת הבנה שיש לכל צד נרטיב אחר וגם אם לא ניתן לקבל אותו אסור להתכחש אליו.

מאיר קראוס, מנהל המכון, סיכם את האירוע ודן בהתייחסויות במקורות היהודיים לנושא הצדק וציטט מקורות ששיקפו עמדה על פיה פשרה היא מעשה של עשיית צדק.